

5. Мир беспокоят теракты и глобальное потепление [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа : http://romir.ru/studies/515_1383681600/.
6. Чернявская Е. А. К вопросу о семантике оценки и способам ее выражения в современном русском языке / Е. А. Чернявская. – Москва : Просвещение, 2001. – 147 с.
7. Buzan B. New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century / B. Buzan // *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944). – 1991. – Vol. 67, No. 3. – P. 431–451.

References

1. Arutyunova, N. D. (1999), *Language and the world of man*. 2nd edition, Moscow : Languages of Russian culture, 896 p.
2. «*Index of arbitrariness of law enforcement bodies*» evaluation of sociologists and comments of human rights defenders (2005), Moscow : Public verdict, 100 p., http://publicverdict.ru/library_zip/index_proizvol.pdf
3. *Index fears* (2017), https://wciom.ru/news/ratings/indeks_straxov/
4. Kanashina, N. N. (2011), *Philology and linguistics: problems and perspectives: materials of International scientific conference (Chelyabinsk, June 2011)*, Chelyabinsk : Two Komsomolets, Pp. 29–33.
5. *The world is concerned about terrorist attacks and global warming* (2013), http://romir.ru/studies/515_1383681600/
6. Cherniavsky, E. A. (2001), *Toward the question about the semantics of evaluation and ways of its expression in modern Russian language*, Moscow : Education, 147 p.
7. Buzan, B. (1991), *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, Vol. 67, No. 3, Pp. 431–451.

УДК 316.621:32(4)

Громадсько-політична активність населення європейських країн

Світлана Сальнікова –

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології
та соціальної роботи,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
E-mail: sv.salnikova@gmail.com

Тетяна Тимчук –

магістр спеціальності «Соціологія»,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
E-mail:
timchuk.tania1995@gmail.com

Задля порівняльного аналізу громадсько-політичної активності жителів європейських країн застосовано методологічний підхід Європейського соціального дослідження (ЄСД, 2010–2012–2014). Зокрема, аналізуючи політичний складник основного поняття, ми виявили, що висока зацікавленість політикою передбачає більш активну участь у національних виборах, роботу в організаціях політичного та неполітичного спрямування, практику звернень до політичних діячів. Найбільше цікавиться політикою населення країн із високим рівнем життя (Німеччини (21,1 %), Данії (20,5 %), Ізраїлю (16,6 %), Швеції (18,0 %), Швейцарії (16,4 %), Великобританії (16,0 %)).

Згідно з Індексом громадсько-політичної активності (О. Боровський), до групи країн-лідерів входять Швеція (0,33), Фінляндія (0,28), Німеччина (0,27), Франція (0,26), Данія (0,24), Норвегія (0,24). Усі держави Східної Європи займають найнижчі сходинки рейтингу. Результати методики верифікують попередні висновки про те, що населення країн із високим рівнем життя є активним учасником політичного життя держави.

Жителі тих країн, які більше довіряють парламенту своєї держави, частіше звертаються до представників влади різного рівня (трійка лідерів – Норвегія, Данія, Швеція), і навпаки. Вплив довіри до інституцій на громадсько-політичну активність потребує додаткового вивчення.

Received: April, 2017
1st Revision: April, 2017
Asseped: May, 2017

Ключові слова: громадянські практики, зацікавленість політикою, участь у голосуванні на виборах, практика звернення громадян, інституційна довіра.

Salnikova Svitlana, Tymchuk Tetyana. Public-Political Activity of the Population of European Countries. Participation of the community in political processes is not only an important feature of the society «democraticity», but also a necessary condition for maintaining its stability and development.

For the comparative analysis of the socio-political activity of the inhabitants of European countries, the authors used the methodological approach of the European Social Survey (ESS, 2010–2012–2014), taking into account the fact that political ones dominate among the varieties of socio-political activity.

In particular, analyzing the political component of the basic concept, it was found that high interest in politics involves more active participation in national elections, work in organizations of political and non-political orientation, and practice of appeals to politicians. Among the countries whose populations are most interested in politics, countries with a high standard of living were Germany (21,1 %), Denmark (20,5 %), Israel (16,6 %), Sweden (18,0 %), Switzerland (16,4 %), Great Britain (16,0 %).

According to the indexes of public-political activity (O. Borovsky's methodology), a group of countries with higher rates in comparison with other countries is clearly distinguished. Thus, the group of leading countries includes Sweden (0,33), Finland (0,28), Germany (0,27), France (0,26), Denmark (0,24), Norway (0,24). All countries of Eastern Europe, along with countries such as Estonia, Lithuania and Portugal, rank lowest in the ranking. Thus, the results of the methodology verifies the findings obtained through a one-dimensional analysis of the indicators of the political component of public-political activity of the population, that the population of countries with a high standard of living is an active participant in the political life of the country.

There is also the following dependency: residents of those countries that more trust in the parliament of their country, more often turn to authorities of different levels (the three leaders here - Norway, Denmark, Sweden) and vice versa. Given this result, as well as the fact that normative trust as a determinant of relations in society forms an institutional, the influence of the level of trust on the institutions on the level of public-political activity requires statistical confirmation.

Key words: civic practices, interest in politics, electoral participation, citizen's practice, institutional trust.

Сальникова Светлана, Тымчук Татьяна. Общественно-политическая активность населения европейских стран. С целью сравнительного анализа общественно-политической активности жителей европейских стран используются эмпирические данные Европейского социального исследования (ЕСД, 2010–2012–2014). Согласно одномерным распределениям, высокая заинтересованность политикой предвидит более активное участие в национальных выборах, работу в политических и иных организациях, практику обращения к политическим деятелям. Лидерами здесь являются страны с высоким уровнем жизни (Германия (21,1 %), Дания (20,5 %), Израиль (16,6 %), Швеция (18,0 %), Швейцария (16,4 %), Великобритания (16,0 %)). Согласно Индексам общественно-политической активности (О. Боровский), в группу стран-лидеров входят Швеция (0,33), Финляндия (0,28), Германия (0,27), Франция (0,26), Дания (0,24), Норвегия (0,24). Страны Восточной Европы занимают последние строчки рейтинга. Активное участие в политической жизни страны зависит не только от уровня жизни ее населения, но и от уровня доверия парламенту своего государства.

Ключевые слова: общественные практики, заинтересованность политикой, участие в голосовании на выборах, практика обращения граждан, институциональное доверие.

Постановка наукової проблема та її значення. Сьогодні не лише Україна, а й увесь світ переживає багато викликів. Це і військові конфлікти, і гуманітарні катастрофи, і порушення прав людини тощо. Мабуть, це один із найскладніших періодів у сфері міжнародної політики та безпеки після Другої світової війни. І, звісно, у таких умовах населення просто не може стояти осторонь та байдуже спостерігати; еліти не здатні самотужки розв'язувати критичні проблеми, подекуди ними ж спричинені. Отже, громадянська спільнота виходить на сцену політичних рішень ключовим гравцем, заявляючи про власне бачення деякими легальними (й не тільки) способами. Утім, наскільки важливим гравцем вона буде, залежить від неї самої. Участь спільноти в політичних процесах – важлива ознака «демократичності» суспільства. Відтак, з одного боку, розширюється спектр інструментів демократії, з іншого – посилюється увага науковців до вивчення різноманітних активностей/настанов населення на предмет його зрілості як громадянської спільноти, як індикатора дієвості владних інститутів тощо.

Заявивши громадсько-політичну активність об'єктом дослідження, уточнимо його предмет – це громадсько-політична активність жителів європейських країн. **Мета роботи** – порівняльний аналіз громадсько-політичної активності жителів європейських країн, досягнення котрої передбачає покрокове виконання таких **завдань:** виявити рівень громадсько-політичної активності жителів європейських країн; побудувати Індекс громадсько-політичної активності для кожної держави. У межах цього дослідження перевіримо гіпотезу про те, що в країнах із високим рівнем життя населення більш активно бере участь у політичному житті держави.

Методи дослідження. Під громадсько-політичною активністю в найбільш загальному вигляді розуміємо «форму соціальної активності, що реалізується у сфері національної та міжнародної політики; один із фундаментальних елементів людської поведінки в політичному житті» [3]. О. Резнік

концептуалізує поняття «громадянські практики» й здійснює його емпіричне вивчення на масивах даних Інституту соціології НАН України (1994–2010). Монографія науковця є чи на найціліснішим напрацюванням із цієї тематики [5]. Конкретним виразом громадсько-політичної активності служить «сукупність окремих дій – акцій і інтеракцій, спрямованих на досягнення політичної мети і є взаємодією індивідів у політиці» [3]. При цьому самі акції можуть бути досить різноманітні, адресні й не мати конкретного адресата, проте мати організований або стихійний характер, бути систематичними або ситуативними [3].

Найбільш повно громадсько-політична активність проявляється в участі на постійній основі в роботі суспільно-політичних рухів, правозахисних організацій, різних структур колективної самореалізації громадян (ініціативні групи тиску, громадські експертні ради й т. ін.). Яскраво виражений політичний характер має електоральна активність [2]. Потрібно зауважити, що серед різновидів громадсько-політичної активності домінують політичні.

Аналіз соціально-політичних процесів у контексті світових змін ґрунтується на емпіричних даних, отриманих у межах порівняльних (зокрема міжнаціональних і міжкультурних) досліджень. Цікавий тут моніторинговий проект «Європейське соціальне дослідження (European Social Survey)» [7], дані якого за 2010–2012–2014 рр. складають **емпіричну базу** роботи. Він дає змогу побачити «місце» України серед інших країн Європи, а також проаналізувати ситуацію, яка склалась у європейських державах.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Розглянемо політичний складник громадсько-політичної активності¹. В одній із численних праць на цю тематику український соціолог О. Боровський робить висновок про те, що «у країнах з давніми демократичними традиціями інтерес громадян до політики досить стабільний і мало змінюється в часі... Дані ЄСД говорять, що рівень інтересу до політики залишається на відносно стабільному високому рівні. В “нових демократіях” Європи ситуація менш стабільна» [1, с. 118–119].

Таблиця 1

Наскільки Ви цікавитесь політикою?, %

Країна	Дуже цікавлюся			Досить цікавлюся			Мало цікавлюся			Зовсім не цікавлюся		
	2010	2012	2014*	2010	2012	2014	2010	2012	2014	2010	2012	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Німеччина	18,8	19,6	21,1	38,9	44,7	45,7	34,1	30,9	29,4	8,2	4,8	3,7
Данія	20,8	20,2	20,5	49,0	49,7	47,8	24,2	26,8	27,1	6,0	3,3	4,6
Ізраїль	14,6	17,8	19,6	36,1	33,1	36,5	26,6	23,6	21,3	22,6	25,5	22,6
Швеція	14,9	12,8	18,0	46,6	45,2	49,5	29,9	30,3	25,0	8,6	11,7	7,4
Швейцарія	16,1	16,9	16,4	42,7	45,1	44,9	30,4	28,5	29,6	10,7	9,4	9,0
Великобританія	11,3	11,5	16,0	41,4	36,9	41,6	26,0	28,5	25,8	21,2	23,1	16,7
Австрія	-	-	15,7	-	-	36,4	-	-	33,0	-	-	14,9
Франція	14,5	13,5	13,4	29,4	32,4	31,8	37,0	35,3	36,9	19,1	18,9	17,9
Іспанія	8,0	11,8	11,3	20,4	22,8	29,7	40,5	35,8	36,2	31,2	29,6	22,9
Нідерланди	12,9	12,6	11,2	52,6	51,1	52,2	25,1	25,3	25,1	9,5	11,1	11,6
Бельгія	9,3	8,9	10,6	36,8	36,2	37,0	32,2	34,2	32,7	21,7	20,7	19,7
Фінляндія	7,2	9,7	10,4	40,3	44,9	46,5	40,1	37,1	32,8	12,4	8,3	10,4
Норвегія	9,7	10,7	9,9	37,4	40,0	39,7	44,9	42,4	41,4	7,9	7,0	9,0
Ірландія	8,5	9,5	9,7	32,1	32,8	31,6	26,6	31,9	29,1	32,9	25,8	29,6

¹ У дослідження ЄСД політична участь вимірюється за допомогою таких шести індикаторів: (1) рівень зацікавленості політикою; (2) членство в політичній партії; (3) участь у голосуванні на виборах до парламенту країни; (4) звернення до політиків, представників уряду чи місцевої влади; (5) робота в політичній партії, русі, організації чи об'єднанні (також носили значки з політичною рекламою, інші атрибути або клеїли листівки); (6) участь у санкціонованих мітингах або демонстраціях.

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Словенія	7,3	7,6	9,3	36,0	33,7	35,1	36,7	35,7	33,4	19,9	22,9	22,2
Португалія	4,3	3,6	7,9	23,3	24,6	31,4	28,8	31,2	27,6	43,6	40,6	33,2
Естонія	5,0	5,4	6,9	33,6	34,2	38,3	47,0	44,4	41,7	14,4	16,1	13,0
Польща	6,2	6,0	5,2	32,6	33,1	30,6	42,3	42,9	43,1	18,9	18,0	21,0
Угорщина	7,6	3,9	3,8	30,8	22,4	24,1	37,0	37,9	36,8	24,6	35,8	35,3
Чеська Республіка	2,9	2,0	2,8	15,6	19,0	14,3	48,8	49,1	44,7	32,7	29,9	38,2
Литва	3,6	1,6	2,1	31,7	18,7	23,3	46,7	48,0	44,7	18,0	31,6	30,0
Болгарія	9,0	10,9	-	38,8	40,7	-	29,8	28,3	-	22,4	20,0	-
Словаччина	5,5	4,7	-	33,0	25,7	-	46,5	51,4	-	15,0	18,1	-
Україна	5,7	5,5	-	29,1	26,9	-	44,4	44,0	-	20,8	23,6	-

*Країни подано в порядку спадання за категорією «дуже цікавлюся», 2014 р.

Згідно з даними за 2014 р., найбільший інтерес до політики виявляє населення Німеччини (21,1 %), Данії (20,8 %), Ізраїлю (19,6 %), потім – Швеції (18,0 %) та Швейцарії (16,4 %); цей інтерес був значимим і в попередні роки та має тенденцію до зростання.

На жаль, є країни з досить великою часткою тих, хто зовсім не цікавиться політикою. Тут «лідює» Чехія: якщо у 2010 р. 32,7 % опитаних обрали варіант відповіді «зовсім не цікавлюся», то у 2014 р. таких уже було 38,2 %. Не краща картина і в Угорщині, Португалії, Литві. Проте в багатьох державах населення активізувалось у 2014 р., про що свідчать показники зацікавленості, які дещо зросли, порівняно з 2010 р., та дані незацікавленості, які, навпаки, зменшилися (табл. 1).

В Україні лише 5,7 % опитаних у 2010-му й 5,5 % у 2012 рр. дуже цікавилися політикою. Через неучасть України у 7-й хвилі опитування ми не можемо сказати, наскільки змінилися показники у 2014 р.

Найбільш активними громадянами, які голосували на національних виборах, є жителі Швеції (87,0; 82,1; 85,9 %), Данії (83,2; 85,3; 83,7 %), Ізраїлю (74,0; 69,8; 83,4 %). Аналізуючи наявні дані України, бачимо, що відсоток тих, хто не голосував на виборах, змінюється не в кращу сторону: у 2010 р. 20,9 % опитаних не голосували, у 2014 р. таких було вже 24,2 % – чверть українців не обирали парламентаріїв до Верховної Ради України (див. табл.1). Порядок представлення країн є схожим у табл. 1 і 2: чим більше населення в державі цікавиться політикою, тим більша частка тих, хто голосує на виборах, і навпаки (статистично значущі коефіцієнти кореляції між відповідними змінними мають значення від 0,164 до 0,291).

До представників уряду чи місцевої влади найчастіше звертаються жителі Норвегії (21,4; 21,8; 22,0), Данії (17,9; 16,6; 21,2 %) та Швеції (16,3; 16,3; 19,5 %); не звертаються – представника населення України, Португалії, Болгарії, Литви, Польщі (див. додаток, табл. 2).

Таблиця 2

1 – Чи голосували Ви на минулих національних виборах?, %

2 – Чи доводилося Вам за останні 12 місяців звертатися до політиків, представників уряду або місцевої влади?, %

Країна	1			2			Країна
	так			так			
	2010	2012	2014*	2010	2012	2014	
1	2	3	4	5	6	7	8
Швеція	87,0	82,1	85,9	21,4	21,8	22,0	Норвегія
Данія	83,2	85,3	83,7	17,9	16,6	21,2	Данія
Ізраїль	74,0	69,8	83,4	16,3	16,3	19,5	Швеція
Бельгія	81,5	78,5	81,0	14,8	15,2	19,3	Великобританія
Норвегія	76,5	75,3	78,5	20,8	18,4	19,3	Фінляндія
Німеччина	72,7	72,9	76,5	13,7	18,4	18,7	Ірландія
Фінляндія	72,0	79,0	75,9	-	-	18,5	Австрія
Нідерланди	79,8	79,9	71,7	15,4	15,9	17,8	Німеччина
Австрія	-	-	71,5	17,0	14,2	17,6	Нідерланди

1	2	3	4	5	6	7	8
Іспанія	71,6	72,3	70,1	9,6	10,7	17,1	Ізраїль
Угорщина	70,9	67,3	69,8	13,6	11,1	17,1	Франція
Ірландія	65,0	68,3	68,6	13,4	13,3	16,3	Іспанія
Португалія	70,7	64,0	66,1	4,6	6,1	15,6	Португалія
Великобританія	67,5	66,3	65,9	15,7	14,8	14,7	Швейцарія
Словенія	67,9	69,7	65,6	13,9	12,3	14,5	Естонія
Польща	64,9	64,5	62,4	9,1	7,2	14,5	Словенія
Франція	63,0	70,1	57,4	11,7	16,1	14,4	Бельгія
Естонія	62,2	59,3	56,9	5,6	7,3	10,1	Литва
Чеська Республіка	58,7	58,2	55,3	14,9	12,1	9,8	Чеська Республіка
Швейцарія	51,0	55,5	51,7	11,9	4,9	8,9	Угорщина
Литва	59,1	51,6	50,9	8,7	7,3	8,4	Польща
Болгарія	75,2	72,9	-	5,4	4,8	-	Болгарія
Словаччина	72,8	74,0	-	9,2	8,3	-	Словаччина
Україна	75,2	72,9	-	7,4	7,8	-	Україна

*Тут і надалі (табл. 2–4) країни подано в порядку спадання за категорією «так», 2014 р.

Соціологи стверджують, що категорія «політична участь» тісно пов'язана з іншою – «соціальною довірою», яка є одним із найважливіших чинників і досліджуваного феномену, і рівня демократичності суспільства, і показником стабільності/нестабільності суспільства [6]. Дійсно, за середніми значеннями довіри до парламенту країни (див. додаток, табл. 2) по кожній узятій країні (Норвегія (6,02; 6,28; 6,74 %), Данія (5,83; 6,10; 5,91 %), Швеція (6,28; 5,93; 6,23 %)) спостерігаємо таку закономірність: мешканці тих країн, які більше довіряють парламенту, частіше звертаються до представників влади різного рівня. І навпаки, чим менше довіряють парламенту, тим менше звертаються. Проте зв'язок між рівнями довіри до інституцій (не лише парламенту) та громадсько-політичної активності населення потребує додаткового статистичного підтвердження, адже нормативна довіра задає умови або підстави для довіри інституційної [4, с. 150], звідси й припущення, що довіра впливає на громадсько-політичну активність, а цей вплив є значущим на рівні країн.

Найбільший відсоток тих, хто працював останні 12 місяців у політичній партії або русі, серед жителів Іспанії (6,9; 7,8; 8,4 %), хоча за показником зацікавленості політикою (див. табл. 1) іспанці увійшли в групу країн «середньої зацікавленості». На другому місці вже традиційно перебуває Норвегія (5,6; 7,9; 7,0 %), на третьому – Швеція (3,6; 4,4; 6,3 %). Найбільший відсоток у 2014 р. тих, хто не залучений до роботи в політичній партії або русі, серед жителів таких країн, як Угорщина – 99,2 %, Чехія – 98 % і Польща – 97,8 % (див. додаток, табл. 3).

Робота в іншій організації або об'єднанні, окрім політичних партій, більшою мірою стосується громадської активності; найбільше тих, хто займався подібною діяльністю, серед населення Фінляндії (38,8; 37,2; 40,6 %), Швеції (28,3; 34,3; 36,0) і Нідерландів (23,4; 25,7; 33,7 %). Цікаво, що жителі Фінляндії та Нідерландів проявили «посередню» активність щодо роботи в політичній партії або русі (див. табл. 3).

Таблиця 3

Чи доводилося Вам за останні 12 місяців працювати в ...

1 – політичній партії або русі?, %

2 – іншій організації або об'єднанні, ніж політична партія або рух?, %

Країна	1			2			Країна
	так			так			
	2010	2012	2014	2010	2012	2014	
1	2	3	4	5	6	7	8
Іспанія	6,9	7,8	8,4	38,8	37,2	40,6	Фінляндія
Норвегія	5,6	7,9	7,0	28,3	34,3	36,0	Швеція
Швеція	3,6	4,4	6,3	23,4	25,7	33,7	Нідерланди
Австрія	-	-	6,2	25,7	32,7	30,8	Німеччина

1	2	3	4	5	6	7	8
Швейцарія	5,8	6,4	5,8	25,0	25,0	30,3	Данія
Ірландія	2,9	3,4	4,9	28,7	32,1	29,5	Норвегія
Ізраїль	2,5	2,3	4,7	17,6	22,1	22,0	Іспанія
Литва	2,6	3,8	4,7	19,6	18,4	19,4	Бельгія
Фінляндія	3,4	3,1	4,7	16,3	12,4	18,0	Франція
Німеччина	4,0	4,8	4,5	-	-	16,9	Австрія
Бельгія	4,6	4,4	4,4	-	-	16,9	Словенія
Данія	4,1	3,9	4,4	13,6	17,4	16,5	Швейцарія
Франція	3,1	3,2	4,3	4,0	4,2	12,1	Португалія
Нідерланди	3,4	3,5	4,1	8,3	12,3	11,5	Ірландія
Португалія	1,4	1,4	4,1	6,1	7,7	8,6	Великобританія
Естонія	3,5	2,3	4,0	7,1	7,1	6,0	Польща
Словенія	2,9	2,6	3,9	5,9	4,8	5,7	Естонія
Великобританія	1,7	1,9	3,0	4,8	2,8	5,6	Литва
Польща	2,2	2,5	2,2	7,8	5,9	5,1	Чеська Республіка
Чеська Республіка	2,4	1,7	2,0	3,6	3,9	4,6	Ізраїль
Угорщина	2,6	1,1	0,8	6,6	3,3	3,2	Угорщина
Болгарія	3,0	3,0	-	1,3	1,3	-	Болгарія
Словаччина	1,9	1,7	-	6,3	4,1	-	Словаччина
Україна	3,8	3,7	-	2,1	2,4	-	Україна

За 2010–2014 рр. участю в санкціонованих мітингах або демонстраціях найбільше вирізняються іспанці (18,3; 25,9; 23,2 %), особливо вони активізувались у 2012 р. На другому місці – жителі Франції (17,7; 11,7; 13,5 %); на третьому – Ірландії (7,1; 11,5; 13,1 %). Відсоток українців, які брали участь у мітингах, є незначним, однак у 2010 р. він становив 4,7 % і був ознаменований тодішніми виборами Президента; події від кінця 2013 р. також спричинили зростання цих показників, проте даних про це немає.

Так, бачимо, що населення країн із високим рівнем життя (Швеція, Фінляндія, Норвегія, Німеччина, Данія) проявляє значно вищу зацікавленість життям держави. Вони й більше цікавляться політикою, і більше контактують із політичними діячами, багато із них залучені до роботи в різних організаціях або ж об'єднаннях. В Україні, яка долучається до загальноєвропейського контексту опісля столітнього виключення, розвиваючи громадянське суспільство у т. ч., проблема участі населення в процесах демократичного реформування є науково значимою [6]. До 2014 р. ми перебували на рівні «навчання» активної громадсько-політичної участі, можемо припустити, що воно було успішним.

Таблиця 4

Чи доводилося Вам за останні 12 місяців брати участь у санкціонованих мітингах або демонстраціях?, %

№ з/п	Країна	Так			Ні		
		2010	2012	2014	2010	2012	2014
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Іспанія	18,3	25,9	23,2	81,7	74,1	76,8
2	Франція	17,7	11,7	13,5	82,3	88,3	86,5
3	Ірландія	7,1	11,5	13,1	92,9	88,5	86,9
4	Швеція	4,9	7,3	11,0	95,1	92,7	89,0
5	Ізраїль	7,2	11,0	10,2	92,8	89,0	89,8
6	Німеччина	8,3	9,1	9,6	91,7	90,9	90,4
7	Норвегія	9,8	2,1	9,2	90,2	90,4	90,8
8	Бельгія	6,4	5,2	7,2	93,6	94,8	92,8
9	Португалія	2,4	9,6	7,1	97,6	93,2	92,9
10	Австрія	-	-	7,0	-	-	93,0
11	Данія	7,7	4,3	5,9	92,3	95,7	94,1

1	2	3	4	5	6	7	8
12	Великобританія	2,4	3,2	5,7	97,6	96,8	94,3
13	Швейцарія	3,9	4,4	5,5	96,1	95,6	94,5
14	Чеська Республіка	5,1	6,9	4,5	94,9	93,1	95,5
15	Словенія	2,2	3,4	3,8	97,8	96,6	96,2
16	Угорщина	2,7	3,6	3,4	97,3	96,4	96,6
17	Естонія	2,0	4,0	3,2	98,0	96,0	96,8
18	Нідерланди	2,8	17,3	2,9	97,2	97,2	97,1
19	Литва	3,5	17,4	2,5	96,5	97,9	97,5
20	Польща	2,0	2,8	2,5	98,0	97,7	97,5
21	Фінляндія	1,4	1,5	2,1	98,6	98,5	97,9
22	Болгарія	3,1	5,8	-	96,9	94,2	-
23	Словаччина	1,9	4,1	-	98,1	95,9	-
24	Україна	4,7	2,5	-	95,3	97,5	-

Аналіз одновимірних розподілів демонструє чітку картину рейтингів європейських країн за окремими показниками громадсько-політичної активності їхніх громадян. Проте дослідник О. Боровський запропонував методіку вимірювання політичної участі, реалізовану з використанням даних Європейського соціального дослідження, за допомогою побудови двох показників – Індексу громадсько-політичної активності (ІГПА) та Інтегрального індексу політичної активності (ІПА). ІГПА розраховують як групове середнє арифметичне усереднених значень (за кожною окремо взятою країною) змінних: 1. Чи доводилося Вам за останні 12 місяців звертатися до політиків, представників уряду чи місцевої влади? і 2. Чи доводилося Вам за останні 12 місяців бойкотувати які-небудь промислові або продовольчі продукти? Другий індекс – ІПА= (ІГПА+(4 – В1)/3)*0,5 – урахує рівень громадсько-політичної активності населення і його зацікавленість політикою (змінна В1). Ми використовуємо для аналізу лише перший показник – ІГПА.

Значення показника коливається в межах від 0 до 1. Зауважимо, що немає дуже високих значень ІГПА, але чітко видно, що виділяється група країн, які мають вищі показники, порівняно з іншими державами. Так, до групи «лідерів» входять Швеція (0,33), Фінляндія (0,28), Німеччина (0,27), Франція (0,26), Данія (0,24), Норвегія (0,24). Усі країни Східної Європи поряд із такими державами, як Естонія, Литва й Португалія, мають найнижчі значення (табл. 5).

Таблиця 5

Індекс громадсько-політичної активності, ЄСД

№ з/п	Країна	ІГПА		
		2010	2012	2014
1	2	3	4	5
1	Швеція	0,26	0,30	0,33
2	Фінляндія	0,27	0,27	0,28
3	Німеччина	0,23	0,26	0,27
4	Франція	0,21	0,21	0,26
5	Данія	0,20	0,21	0,24
6	Норвегія	0,21	0,23	0,24
7	Австрія	-	-	0,22
8	Великобританія	0,17	0,17	0,22
9	Швейцарія	0,22	0,22	0,22
10	Іспанія	0,13	0,15	0,17
11	Ірландія	0,11	0,15	0,16
12	Нідерланди	0,14	0,13	0,16
13	Бельгія	0,11	0,14	0,15
14	Ізраїль	0,08	0,16	0,15
15	Естонія	0,11	0,09	0,11
16	Португалія	0,03	0,05	0,11

1	2	3	4	5
17	Словенія	0,07	0,06	0,11
18	Чеська Республіка	0,13	0,13	0,09
19	Литва	0,04	0,05	0,07
20	Польща	0,07	0,06	0,07
21	Угорщина	0,09	0,04	0,06
22	Словаччина	0,08	0,09	-
23	Болгарія	0,05	0,04	-
24	Україна	0,05	0,04	-

Сформований тип політичних орієнтацій та політичної поведінки населення країн Східної Європи є певним етапом розвитку ще не повністю демократичної політичної системи та закономірним результатом соціальних трансформацій, що відбуваються в цих державах. О. Боровський припускає, що для всіх країн Східної Європи властиві загальні спільні риси однієї нової політичної культури. Особливою рисою країн Західної Європи під час сучасних трансформацій прийнято вважати відносно високий рівень політичної участі більшості населення країн. Увесь європейський світ сьогодні переживає значні масштабні зміни в структурі населення, їхніх поглядів і цінностей та, відповідно, перебуває на етапі формування нових взаємозв'язків і взаємин громадян та політичної системи. Уже достатньо чітким є «розходження векторів» посткомуністичної трансформації країн Центральної й Східної Європи [1, с. 121].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Згідно з порівняльним аналізом громадсько-політичної активності жителів європейських країн, за даними ЄСД (2010–2012–2014), зроблено низку висновків.

Зокрема, аналізуючи політичний складник основного поняття, ми виявили, що висока зацікавленість політикою передбачає більш активну участь у національних виборах, роботу в організаціях політичного та не політичного спрямування, практику звернень до політичних діячів. Серед країн, населення котрих найбільше цікавиться політикою, виявилися держави з високим рівнем життя – Німеччина (21,1 %), Данія (20,5 %), Ізраїль (16,6 %), Швеція (18,0 %), Швейцарія (16,4 %), Великобританія (16,0 %).

Серед Індексів громадсько-політичної активності (методика О. Боровського) немає дуже високих значень, проте чітко виділяється група країн, які мають вищі показники, порівняно з іншими державами. Так, до групи країн-лідерів входять Швеція (0,33), Фінляндія (0,28), Німеччина (0,27), Франція (0,26), Данія (0,24), Норвегія (0,24). Усі держави Східної Європи поряд із такими країнами, як Естонія, Литва й Португалія, займають найнижчі сходинки рейтингу. Отже, результати методики ІПА верифікують висновки, отримані за допомогою одновимірного аналізу показників політичної складової громадсько-політичної активності населення, про те, що населення країн із високим рівнем життя є активним учасником політичного життя держави.

Ураховуючи, що відносини в соціумі визначаються нормативною довірою, котра формує інституційну, з одного боку, та наявності зв'язку між довірою до парламенту країни й зверненнями громадян до представників влади різного рівня – з іншого, подальшого дослідження потребує вплив рівня довіри до інституцій на рівень громадсько-політичної активності.

Джерела та література

1. Боровський О. А. Методичне і методологічне забезпечення викладання курсу «Трансформаційні процеси в Центральній та Східній Європі» / О. А. Боровський // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2011. – Вип. 13. – С. 115–121.
2. Григоренко Б. Ю. Социально-политическая активность молодежи в современных условиях [Электронный ресурс] / Б. Ю. Григоренко // Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». – 2013. – № 2. – Режим доступа : http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2013/2/Grigorenko_Social-Political-Activity-Youth/
3. Капто А. С. Активность политическая / А. С. Капто // Социология молодежи : энцикл. словарь. – Москва : Academia. – 2009. – С. 12.
4. Мурадян Е. С. Динамика ценностно-нормативной системы и жизненные шансы: опыт постсоветской трансформации в Пограничье : кол. моногр. / Е. С. Мурадян [и др.]. – Вильнюс : ЕГУ, 2014. – 366 с.
5. Резнік О. Громадянські практики в перехідному суспільстві: чинники, суб'єкти, способи реалізації / О. Резнік. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2011. – 336 с.

6. Сальнікова С. А. Політична участь: концептуальні схеми, методики вимірювання / С. А. Сальнікова, О. В. Мацюк // Соціологічні студії. – 2012. – № 1. – С. 87–92.
7. European Social Survey (ESS) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.europeansocialsurvey.org/>

References

1. Borovsky, O. A. (2011), «Methodical and Methodological Support of Teaching the Course “Transformation Processes in Central and Eastern Europe”», *Actual Problems of Sociology, Psychology, Pedagogy*, Issue 13, Pp. 115–121.
2. Grigorenko, B. (2013), «Social and Political Activity of Youth in Modern Conditions», *Information Humanitarian Portal «Knowledge. Understanding. Ability»*, No. 2, http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2013/2/Grigorenko_Social-Political-Activity-Youth/
3. Капто, А. С. (2009), Political Activity, *Sociology of Youth : Encyclopedic Dictionary*, Moscow : Academia, P. 12.
4. Muradyan, Ye. S., Salnikova, S. A., Titarenko, L. G., Shirokanova, A. O. (2014), «The Dynamics of Value and Norm System and Life Chances: the Experience of post-Soviet Transformation in the Borderlands», Vil'nyus: YeGU, 366 p.
5. Reznik, O. (2011), Civil Practices in the Transition Society: Factors, Subjects, Methods of Realization, Kyiv : Institute of Sociology, NAS of Ukraine, 336 p.
6. Salnikova, S., Matsyuk, O. (2012), Political Participation: Conceptual Designs, Methods of Measurement, *Sociological Studios*, No. 1, Pp. 87–92.

Додатки

Таблиця 1

- 1 – Чи голосували Ви на минулих національних виборах?, %
- 2 – Чи доводилося Вам за останні 12 місяців звертатися до політиків, представників уряду чи місцевої влади?, %

Країна	1			2			Країна
	Ні			Ні			
	2010	2012	2014*	2010	2012	2014	
Швеція	5,7	8,6	7,8	78,6	78,2	78,0	Норвегія
Данія	8,0	5,5	6,7	82,1	83,4	78,8	Данія
Ізраїль	20,1	20,2	11,3	83,7	83,7	80,5	Швеція
Бельгія	10,5	9,4	8,6	85,2	84,8	80,7	Великобританія
Норвегія	12,0	11,6	11,0	79,2	81,6	80,7	Фінляндія
Німеччина	16,3	15,0	14,9	86,3	81,6	81,3	Ірландія
Фінляндія	17,5	14,0	15,7	-	-	81,5	Австрія
Нідерланди	15,1	15,4	19,4	84,6	84,1	82,2	Німеччина
Австрія	-	-	21,1	83,0	85,8	82,4	Нідерланди
Іспанія	14,2	22,0	16,7	90,4	89,3	82,9	Ізраїль
Угорщина	26,2	25,1	25,1	86,4	88,9	82,9	Франція
Ірландія	26,6	23,8	22,1	86,6	86,7	83,7	Іспанія
Португалія	23,9	27,8	26,5	95,4	93,9	84,4	Португалія
Великобританія	26,8	27,5	27,0	84,3	85,2	85,3	Швейцарія
Словенія	27,0	25,5	31,3	86,1	87,7	85,5	Естонія
Польща	23,5	29,5	27,8	90,9	92,8	85,5	Словенія
Франція	23,9	18,5	28,8	88,3	83,9	85,6	Бельгія
Естонія	25,8	27,7	24,7	94,4	92,7	89,9	Литва
Чеська Республіка	34,3	30,4	37,1	85,1	87,9	90,2	Чеська Республіка
Швейцарія	30,0	28,1	25,0	88,1	95,1	91,1	Угорщина
Литва	37,4	43,1	35,3	91,3	92,7	91,6	Польща
Болгарія	20,0	24,9	-	94,6	95,2	-	Болгарія
Словаччина	25,5	24,2	-	90,8	91,7	-	Словаччина
Україна	20,9	24,2	-	92,6	92,2	-	Україна

Таблиця 2

**Наскільки Ви довіряєте парламенту країни?
(шкала: 0 – зовсім не довіряю, 10 – повністю довіряю)**

№	Країна	Середній бал		
		2010	2012	2014
1	Норвегія	6,02	6,28	6,74
2	Швеція	6,28	5,93	6,23
3	Швейцарія	5,80	6,14	6,21
4	Данія	5,83	6,10	5,91
5	Фінляндія	5,38	5,91	5,55
6	Нідерланди	5,37	5,29	5,24
7	Німеччина	4,31	4,85	5,13
8	Бельгія	4,46	5,02	4,84
9	Австрія			4,69
10	Естонія	4,24	3,94	4,39
11	Великобританія	4,11	4,28	4,34
12	Ізраїль	3,66	4,12	4,12
13	Чеська Республіка	3,28	3,16	3,97
14	Франція	4,15	4,09	3,93
15	Угорщина	4,22	3,91	3,85
16	Ірландія	3,68	3,60	3,82
17	Іспанія	4,29	3,42	3,67
18	Литва	2,25	3,14	3,33
19	Португалія	2,88	2,50	3,08
20	Польща	3,44	2,95	2,79
21	Словенія	2,98	2,96	2,76
22	Болгарія	2,39	2,11	
23	Словаччина	3,34	3,10	
24	Україна	1,99	1,82	

Таблиця 3

Чи доводилося Вам за останні 12 місяців працювати в політичній партії або в русі?, %

№	Країна	Так			Ні		
		2010	2012	2014	2010	2012	2014
1	Іспанія	6,9	7,8	8,4	93,1	92,2	91,6
2	Норвегія	5,6	7,9	7,0	94,4	92,1	93,0
3	Швеція	3,6	4,4	6,3	96,4	95,6	93,7
4	Австрія	-	-	6,2	-	-	93,8
5	Швейцарія	5,8	6,4	5,8	94,2	93,6	94,2
6	Ірландія	2,9	3,4	4,9	97,1	96,6	95,1
7	Ізраїль	2,5	2,3	4,7	97,5	97,7	95,3
8	Литва	2,6	3,8	4,7	97,4	96,2	95,3
9	Фінляндія	3,4	3,1	4,7	96,6	96,9	95,3
10	Німеччина	4,0	4,8	4,5	96,0	95,2	95,5
11	Бельгія	4,6	4,4	4,4	95,4	95,6	95,6
12	Данія	4,1	3,9	4,4	95,9	96,1	95,6
13	Франція	3,1	3,2	4,3	96,9	96,8	95,7
14	Нідерланди	3,4	3,5	4,1	96,6	96,5	95,9
15	Португалія	1,4	1,4	4,1	98,6	98,6	95,9
16	Естонія	3,5	2,3	4,0	96,5	97,7	96,0
17	Словенія	2,9	2,6	3,9	97,1	97,4	96,1
18	Великобританія	1,7	1,9	3,0	98,3	98,1	97,0
19	Польща	2,2	2,5	2,2	97,8	97,5	97,8
20	Чеська Республіка	2,4	1,7	2,0	97,6	98,3	98,0
21	Угорщина	2,6	1,1	,8	97,4	98,9	99,2
22	Болгарія	3,0	3,0	-	97,0	97,0	-
23	Словаччина	1,9	1,7	-	98,1	98,3	-
24	Україна	3,8	3,7	-	96,2	96,3	-